

Fråga om urminnes hävd till en för bete använd holme i Kalmarsund.

(Jfr särskilt 1932 s. 314, 1940 s. 477 och 1941 s. 542.)

Åren 1809--1810 verkställdes en förrättning, som innefattade bl. a. dels bestämmande av rågången mellan 1/4 mtl Fallebo (Fallebo nr 1 och 2) och det till godset Fredriksberg hörande hemmanet 1/4 mtl Havslätt, allt i Döderhults socken av Kalmar län, dels storskifte å Fallebo. Stranda H.R. fastställde rågångsbestämningen d. 1 maj 1811 och storskiftet d. 22 maj 1812. Genom detta skifte delades Fallebo i två lotter, den ena om 5/36 mtl och den andra om 1/9 mtl. I förrättningsprotokollet för d. 29 maj 1810 antecknades, att jordägarna uti Havslätt och Fallebo överenskommo att holmarna till Havslätt och Fallebo förbleve efter forna hävden; och enligt skriftlig förening d. 22 juni 1810 överenskommo jordägarna i Fallebo att bruka holmarna till Fallebo, med visst undantag, såsom dittills vanligt varit.

De till Fallebo och Havslätt hörande holmarna, vilka alla ligga i Kalmarsund och av vilka en benämnes Slätholmen, äro upptagna på en särskild, till förrättningen hörande karta, enligt vilken Slätholmen hör till Fallebo. I beskrivning över storskiftesdelningen redovisas Slätholmen såsom samfälld för de båda lotterna i Fallebo.

Oskarshamns stad har lagfart å den inom stadens nuvarande område belägna stadsägan nr 1 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 +10 + 11 + 12 + 13 + 14, vilken utgöres av förutvarande 1/4 mtl Fallebo.

Kerstin W. och Ulla W. hava lagfart å 7/8 mtl Saltvik 12, 5/16 mtl Saltvik 22 och 1/2 mtl Saltvik 4 1 eller egendomen Stora Saltvik i förutberörda socken.

Till Stora Saltvik -- vilken egendom tidigare omfattat jämväl andra fastigheter än de tre sistnämnda hävdas den i Kalmarsund belägna, numera i stadsområdet ingående Tillingeön. Denna är i fastighetsregistret för staden uppförd såsom en särskild fastighet, stadsägan nr 81. Särskild lagfart å denna är icke meddelad.

Fiskaren J. E. N., vilken äger boningshus och andra byggnader på Tillingeön, nyttjar enligt arrendeavtal med Stora Saltviks ägare för jordbruk och fiske denna ö jämte en del kringliggande öar och fiskevatten.

Det i stadens omförmälda fastighet ingående stadsägoområdet nr 4 utgöres av Slätholmen. Denna, som ligger väster om Tillingeön, är numera utom vid högt vattenstånd förenad med sistsagda ö samt kallas vanligen Fårudden.

På ansökan av J. E. N. påbörjade distriktslantmätaren P. Hamrin efter vederbörligt förordnande och med biträde av gode män d. 9 juli 1948 förrättning jämlikt lagen d. 18 juni 1925 om rätt i vissa fall för

nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område för prövning av J. E. N:s anspråk på inlösen av stadsägan nr 81. Sedan förrättningen på ny ansökan och efter förordnande utsträckts att avse ytterligare bl. a. stadsägoområdena nr 4 och 7, det sistnämnda kallat Tårngrundet, jämte kringliggande vatten och grund med fiske, fortsattes förrättningen av P. Hamrin, biträdd av gode män, d. 3 okt. 1949.

Vid förrättningen inställde sig, jämte andra sakägare, staden, Kerstin W., Ulla W. och J. E. N.

Beträffande stadsägan nr 81 förklarade samtliga närvarande sakägare sig anse, att densamma hörde till Stora Saltvik och ägdes av Kerstin W. och Ulla W.

J. E. N. påstod, att även stadsägoområdet nr 4 hörde till Stora Saltvik samt ägdes av Kerstin W. och Ulla W.

Staden åter gjorde gällande, att stadsägoområdet nr 4 tillhörde staden, samt motsatte sig inlösen av detsamma.

Twist uppstod jämväl rörande äganderätten till andra, till inlösen ifrågasatta områden, bl. a. stadsägoområdet nr 7.

Vid sammanträdet d. 3 okt. 1949 antecknades i förrättningsprotokollet: Då Kerstin W. och Ulla W. förklarade att de icke hade något att invända mot inlösen av de områden som rätteligen tillhörde dem samt vore upptagna i ansökningarna till förrättningen, förklarade förrättningslantmätaren, att den uppkomna tvisten rörande äganderätten till -- bl. a. -- stadsägoområdena nr 4 och 7 vore av avgörande betydelse för förrättningens behöriga verkställande. På grund härav beslöt förrättningsmännen, att äganderättstvisten jämlikt 18 § första stycket 1925 års lag, jämfört med 3 kap. 12 § jorddelningslagen, skulle underställas Ägod.R:ns i Oskarshamn prövning.

Vid Ägod.R:n inställde sig bl. a. staden, Kerstin W., Ulla W. och J. E. N. Därjämte tillstädeskom på kallelse P. Hamrin.

Kerstin W. och Ulla W., med vilka J. E. N. instämde, framställde anspråk på äganderätten till bl. a. stadsägan nr 81 och stadsägoområdena nr 4 och 7.

Staden förklarade sig göra anspråk på äganderätten till stadsägoområdena nr 4 och 7.

Det antecknades såsom ostridigt, att Kerstin W. och Ulla W. vore ägare till Tillingeön.

Till stöd för sitt anspråk på Slätholmen anförde Kerstin W. och Ulla W.: Tillingeöar, med vilken benämning de avsåge Tillingeön och Slätholmen, hörde i mitten av 1800-talet till Fredriksbergsgodset, som då ägdes av ryttmästaren J. F. H. Slätholmen hade visserligen enligt vad en vid 1809--1810 års förrättning upprättad karta visade hört till Fallebo men hade sedermera genom överlåtelse kommit att ingå i Fredriksbergsgodset. Överlåtelsen kunde emellertid icke styrkas. Kerstin W. och Ulla W.

åberopade därför urminnes hävd till Slätholmen. Redan år 1845, då J. E. N:s farfader bosatte sig på Tillingeön, nyttjades betet på Slätholmen av ägaren till Fredriksbergsgodset, och detta nyttjande hade därefter oavbrutet fortgått. Då J. F. H. år 1865 överlät godset till tre av sina barn omnämndes icke Slätholmen särskilt i överlåtelsehandlingen, vilket berodde på att den ansågs utgöra del av Tillingeön och berörda gods. Icke heller vid senare fång nämndes Slätholmen, utan ansågs den ingå i Tillingeöar. Enligt vad ett tillgängligt utdrag av H.R:ns lagfartsprotokoll d. 8 maj 1851, § 61, visade var J. F. H. under någon tid ägare till 1/9 mtl Fallebo. Detta förhållande åberopades såsom ett bevis för att han på grund av ett laga fång ägt Slätholmen.

Staden genmälde: Det medgåves, att beträffande Tillingeöar förelåge en obruten fångskedja från J. F. H. till Kerstin W. och Ulla W., men till vad som brukade kallas Tillingeöar räknade staden icke Slätholmen. Beträffande denna bestredes, att det över huvud taget förelåge någon fångskedja som ledde till Kerstin W. och Ulla W. Staden vitsordade, att ägarna till Tillingeön ensamma nyttjat betet på Slätholmen åtminstone sedan år 1898, men staden kände ej till, om så skett dessförinnan. Detta nyttjande av betet hade tillgått så, att djur som betat på Tillingeön gått över till Slätholmen och betat på denna, vilket skett utan lov av rätte ägaren till Slätholmen. Nyttjandet av betet vore icke av den beskaffenhet att det kunde grunda urminnes hävd.

Överlantmätaren i länet avgav infordrat yttrande.

Ägod.R:n (hrr Alvsten, Thörnqvist och Lagergren) meddelade utslag d. 17 febr. 1950; däri Ägod.R:n -- efter att hava i den inledande redogörelsen över yrkanden och invändningar i målet antecknat, att till Ägod.R:ns prövning skulle anses kvarstå allenast frågan om äganderätten till stadsägoområdena nr 4 och 7 jämte tillhörande vatten och fiske, samt på anført skäl förklarat sig icke till prövning i sak upptaga frågan om äganderätten till stadsägoområdet nr 7 utan återförvisa denna fråga till förrättningsmännen för att avgöras genom gränsbestämning -- vidare utlät sig: Domskäl. Det är i målet upplyst, att stadsägoområdet nr 4 icke nyttjats för annat ändamål än bete.

Av i saken åberopade kartor med därtill hörande beskrivningar framgår, att området år 1809 tillhörde Fallebo by om 1/4 mtl, numera utgörande stadsägan nr 1 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 10 + 11 + 12 + 13 + 14.

Det får emellertid anses vara styrkt att sedan urminnes tid ägarna till Fredriksbergsgodset och, efter det godset delats, ägarna till egendomen Stora Saltvik, som utgjort del av nämnda gods, låtit beta området tillsammans med stadsägan nr 81, varmed området vid lågvatten och medelvatten har landförbindelse, samt att ägarna till Fallebo by icke sedan urminnes tid nyttjat betet å området. Nämnda utnyttjande av betet å området ger anledning till presumptionen att området en gång genom laga fång förvärvats från Fallebo. Denna presumption vinner i styrka dels därigenom att J. F. H., vilken var ägare till

Fredriksbergsgodset, åren 1848--1850 ägde jämväl 1/9 mtl Fallebo, vilken hemmansdel han sålde till P. D. som tidigare förvärvat återstående 5/36 mtl Fallebo, dels därigenom att, såvitt visats, ägarna till Fallebo icke förrän vid ifrågavarande förrättning enligt ensittarlagen gjort anspråk på äganderätten till området eller klandrat förutnämnda utnyttjande av betet därå.

Staden har medgivit, att en sedan urminnes tid obruten fångeskedja beträffande Tillingeöar leder fram till Kerstin W. och Ulla W.

På grund av vad sålunda förekommit få Kerstin W. och Ulla W. anses hava urminnes hävd å området.

Domslut. Ägod.R:n förklarar Kerstin W. och Ulla W. äga bättre rätt till stadsägoområdet nr 4 än staden såsom ägare till stadsägan nr 1 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 10 + 11 + 12 + 13 + 14. Med området skall följa vattenområdet utanför dess strand samt rätt till fisket inom samma vattenområde.

Staden besvärade sig under yrkande att Ägod.R:ns utslag måtte upphävas och staden förklaras vara ägare till stadsägoområdet nr 4.

Göta HovR. (hrr Löthner, Ekstedt, Schnell, referent, och Falken) fastställde enligt utslag d. 17 okt. 1950 Ägod.R:ns utslag, såvitt talan däremot fullföljts.

Staden fullföljde talan. -- Prövningstillstånd meddelades.

Föredraganden, Rev.Sekr. Löwenhielm, yttrade i betänkande: Av kartorna och handlingarna till 1809--1810 års förrättning framgår, att Slätholmen vid tiden för förrättningen hörde till och hävdades under Fallebo.

Annat förhållande har icke i målet framkommit än att Slätholmen alltjämt utgör del av Fallebo.

Kerstin W. och Ulla W. hava emellertid -- med påstående att Slätholmen efter förrättningen genom överlåtelse övergått till ägaren av Fredriksbergsgodset, från vilken de härleda sin rätt till Stora Saltvik med därunder hävdade öar, men under uppgift att överlåtelsen ej kunde styrkas -- föreburit urminnes hävd till ifrågavarande holme.

I avseende härå framgår, att Kerstin W:s och Ulla W:s företrädare i äganderätten till Stora Saltvik sedan länge ensamma nyttjat Slätholmen till bete gemensamt med Tillingeön, vilken antagits höra till Stora Saltvik; och såvitt känt är har detta nyttjande av Slätholmen ägt rum utan att Fallebos ägare framställt någon invändning däremot.

Huru länge Slätholmen nyttjats på nu nämnda sätt kan icke med bestämdhet avgöras, men utredningen i målet får anses lämna stöd för antagande att nyttjandet pågått så länge som i 15 kap. jordabalken förutsättes för urminnes hävd. Sålunda kan av handlingarna inhämtas, att före J. E. N., vilken arrenderar Tillingeön av Kerstin W. och Ulla W., hans föräldrar och farföräldrar bott på denna ö, varest enligt uppgift J. E. N:s

farfader påuppmaning av J. F. H. år 1845 bosatt sig för att bevaka oxar som släpptes på bete där och på omkringliggande öar.

Vid bedömande av den rättsverkan som bör tilläggas nyttjandet av betet på Slätholmen måste emellertid de omständigheter beaktas under vilka detsamma ägt rum och kan förmodas hava uppkommit. Härutinnan bör tagas i betraktande att Slätholmen ligger nära Tillingeön, att holmen -- som numera utom vid särskilt högt vattenstånd är landförbunden med nämnda ö -- sedan länge synes hava betraktats såsom en del av densamma, ett förhållande som även kommit till uttryck i det numera allmänt begagnade namnet Fårudden, samt att jämväl innan uppgrundningen fortskridit så långt att mera stadigvarande landförbindelse förefunnits det åtminstone tidvis måste hava varit lätt för de på Tillingeön betande kreaturen att gå över till Slätholmen.

Vidare får utredningen anses visa att Slätholmen i äldre tid haft föga värde för annat ändamål än bete, att betet därstädes varit tämligen dåligt samt att över huvud taget en ej ringa osäkerhet rått i fråga om äganderätten till såväl Tillingeön som omkringliggande holmar och skär.

Med hänsyn härtill kan det, även om Fallebos ägare icke avhänt sig Slätholmen, icke anses anmärkningsvärt, att de låtit betet nyttjas av Fredriksbergsgodsets och Stora Saltviks ägare.

Den i målet åberopade omständigheten att J. F. H. under någon tid ägt en hemmansdel i Fallebo kan -- helst som i det köpebrev d. 18 febr. 1851 varigenom han avhände sig samma hemmansdel icke intagits något förbehåll rörande Slätholmen -- ej anses ägnad bestyrka, att J. F. H. genom något laga fång förvärvat Slätholmen, men kan väl antagas hava bidragit till att sagda holme kommit att betraktas såsom tillhörande Fredriksbergsgodset.

Med hänsyn till Slätholmens i äldre tid ringa värde måste det även anses i och för sig mindre sannolikt, att densamma skulle hava varit föremål för särskild överlåtelse eller förbehåll vid överlåtelse.

På grund av vad sålunda anförts och då, såvitt visats, ägarna till Fredriksbergsgodset och Stora Saltvik icke besuttit och brukat Slätholmen annorledes än att de på ovannämnt sätt nyttjat betet, samt detta nyttjande icke kan tillmätas sådan betydelse att urminnes hävd må anses styrkt, hemställer jag, att K. M. måtte pröva lagligt att, med upphävande av HovR:ns utslag, förklara att staden såsom ägare till Fallebo eller numera stadsägan nr 1 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 10 + 11 + 12 + 13 + 14 är ägare till Slätholmen eller stadsägoområdet nr 4.

Målet föredrogs d. 29 febr. i H.D., vars flesta ledamöter (Just. R:n Afzelius, Sterzel, Lech och Romanus) förenade sig om följande utslag: Väl får av utredningen i målet anses framgå, att Slätholmen vid förrättningen år 1809--1810 hävdades till hemmanen Fallebo; dessa hemman ha efter inkorporering med Oskarshamns stad i fastighetsregistret redovisats som stadsägan nr 1 + 4 + 5 + 6 + 7 + 8 +

9 + 10 + 11 + 12 + 13 + 14, varvid stadsägoområdet nr 4 motsvarar Slätholmen.

Emellertid är i målet utrett, att ägarna till Fredriksbergsgodset och, efter dettas delning, ägarna till egendomen Stora Saltvik, som utgjort del av nämnda gods, åtminstone alltsedan mitten av 1800-talet låtit beta Slätholmen tillsammans med den under Stora Saltvik hävdade Tillingeön (numera stadsägan nr 81), varmed Slätholmen vid lågvatten och medelvatten har landförbindelse, samt att ägarna till Fallebo under samma tid icke nyttjat betet åholmen.

I fråga om den betydelse som bör tillmätas sagda nyttjande är bl. a. följande att märka. Slätholmen har intill senaste tid praktiskt taget icke haft annat värde än som betesmark. Enligt vad ett vittne i målet berättat har under en kortare tid jämväl stängsel funnits uppsatt mellan Slätholmen, där får hållits på bete, och Tillingeön. Namnet Slätholmen synes icke hava varit känt av Ortsbefolkningen, utan denna har använt benämningen Fårudden, vilken benämning anknyter till områdets faktiska nyttjande. I målet är vidare upplyst, att ägarna till Fallebo nyttjat betet å vissa närliggande holmar, som ostridigt höra till Fallebo.

Såvitt visats hava ägarna till Fallebo efter 1809--1810 års förrättning icke förrän vid den nu påbörjade förrättningen enligt ensittarlagen gjort anspråk på äganderätten till Slätholmen eller klandrat förutnämnda nyttjande av betet därå.

Vid dessa förhållanden få Kerstin W. och Ulla W., vilka ostridigt äro ägare till Tillingeön, anses hava urminnes hävd å Slätholmen.

På grund härav prövar K. M. rättvist fastställa det slut HovR:ns utslag innehåller.

Just.R. Ericsson yttrade: Av kartor och handlingar till 1809--1810 års förrättning framgår, att Slätholmen vid tiden för förrättningen hörde till och hävdades under Fallebo.

Annat förhållande än att Slätholmen alltjämt utgör del av Fallebo har icke i målet framkommit.

Det har i målet icke påståtts, att ägarna till Fredriksbergsgodset och efter dettas delning ägarna till egendomen Stora Saltvik nyttjat Slätholmen på annat sätt och i vidare mån än att de sedan avsevärd tid tillbaka låtit dem tillhöriga hemdjur, som släppts på bete å den intilliggande och därmed vid lågvatten sammanhängande, under nämnda fastigheter hävdade Tillingeön, avbeta jämväl Slätholmen; och enär detta nyttjande icke kan anses utgöra sådan besittning som i fråga om fast egendom avses med bestämmelserna i 15 kap. jordabalken om urminnes hävd, prövar jag rättvist att, med ändring av HovR:ns utslag, förklara staden äga bättre rätt än Kerstin W. och Ulla W. till den numera såsom stadsägoområdet nr 4 betecknade Slätholmen.

K. M:s utslag meddelades d. 31 mars 1952.